

Okuje), Velika Gorica (Kurilovec, Velika Gorica, Pleso, Rakarje, Kobilic), Velika Mlaka (Velika Mlaka), Kravarsko (Mala Buna, Velika Buna, Ključić Brdo, Krušak, Podvornica, Kravarsko, Strezojevo, Gornji Hruševac, Šiljakovina i Kozjača), Odra (Odra, Mala Mlaka, Hrašće, Buzin i Gornja Lomnica), Lukavec (Lukavec Donji, Lukavec Gornji i Lukavec), Sveta Klara (Podbrežje, Sveta Klara, Čehi Gornji, Čehi Donji, Obrež Gornja, Obrež Donja i Otok), Donja Lomnica (Donja Lomnica, Gradići, Petrovina, Kostanjevec i Jankovke), Dubranec (Dubranec, Prvonožina, Cerovski Vrh, Cvetković Brdo, Batinovec, Lukinić Brdo, Lučelnica, Lipnica, Donji Dragonožec, Gornji Dragonožec, Donji Trpuci, Tkalci i Ivšani, Markuševec Turopoljski, Gudci i Vugrinići) te Novo Čiče (Jagodno, Donje Podotočje, Ribnica i Lazina). U kataloškom popisu prvo je navedena glavna ikonografska tema, potom mjesto u kojem se nalazi križno drvo ili kapelica te nadnevak terenskog obilaska, odnosno dan kada je snimljena fotografija. Slijedi potom određenje tipa, mjera i građe, a naposljetku značajke i natpisi koje spomenik nosi. Kada je to bilo moguće, kataloški je opis nadopunjen obavijestima kazivača. Sve kataloške jedinice popraćene su odgovarajućom ilustracijom. Knjiga završava pregledom popisanih mjesta (»Meszta popisana«), popisom kazivača (»Pomochniki popisani«), sažetkom na engleskom jeziku i sadržajem (»Gde je kay«).

Pučka pobožnost tema je kojoj se, ako se želi predstaviti sva njezina slojevitost, nužno mora pristupati primjenom znanstvene interdisciplinarnosti. Zemljopis i povijest, povijest umjetnosti, etnologija i kulturna povijest, začinjeni su u svojem skladnom izvedbenom spoju lijepim književnim stilom i neprikriivenom osobnom emotivnošću. U poplavi svakovrsnih uradaka, publicističkog i znanstvenog imidža, koji poradi svojeg zanimanja za aktualne i često dnevnopolitičke teme privremeno plijene pozornost medija i publike željne senzacija, knjiga Sanje Cvetnić ugodna je novost, ali i ohrabrenje i poticaj da se stručno, potkrijepljeno i lijepo napisano djelo uvijek prepoznaje. I traje.

Lovorka Čoralić

Hrvatska u doba kneza Branimira, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Benkovcu 12. lipnja 1998. godine, Hrvatski institut za povijest, Zagreb – Matica hrvatska Zadar – Povjereništvo Matice hrvatske Benkovac – Grad Benkovac, Zadar, 2002., 227 str.

Knjiga pod gornjim naslovom objavljena je kao zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Benkovcu 12. lipnja 1998. te sadrži predgovor i petnaest radova. U *Predgovoru* (7-8) Gordan Ravančić u ime Hrvatskog instituta za povijest, i Šime Bratović, u ime Matice hrvatske Zadar, ukratko su izložili kroniku nastanka skupa, kao i njegove ciljeve i zamišljena očekivanja.

Zrinka Pešorda i Gordan Ravančić autori su uvodne studije: *Knez Branimir u sintezama hrvatske povijesti* (17-22). Naglašeno je kako je knez Branimir relativno često obrađivan u radovima hrvatske historiografije te se autori u prilogu obaziru na temeljna tumačenja koja se odnose na kneza Branimira i njegovo doba, zastupljena u važnijim sintezama hrvatske srednjovjekovne povijesti.

Pisana povijesna svjedočanstva o knezu Branimiru Mirjane Matijević-Sokol (23-41) rad je u kojem se detaljno analizira sadržaj spisa koji se čuvaju u dijelu sačuvanog registra pape Ivana VIII., a koje je on uputio ili hrvatskom vladaru ili biskupu Teodoziju. Autorica s pravom tih pet pisama, kao i ona dva pape Stjepana II., drži *vjerodostojnim vrelima prvog reda*. Uz ostala diplomatska vrela iznosi i Branimirov spomen u Čedadskom evanđelistaru, kao i osobito poznate epigrafske spomenike, čije natpise detaljno analizira prema njihovom sadržaju i značenju.

Mladen Ančić istražuje *Mjesto Branimirove Hrvatske u suvremenom svjetskom poretku* (43-65). Autor osporava tvrdnju da je papa Ivan VIII. zaista priznao Hrvatsku kao nešto sasvim strano ondašnjem ustroju odnosa i mentaliteta, uključujući i odnos vazaliteta. Ističe se kako je doba vladanja kneza Branimira razdoblje vrlo važne preobrazbe dotadašnjega političkog položaja Hrvatske u onodobnom »svjetskom poretku«. Okolnosti Branimirova dolaska na kneževski tron označile su ujedno i kraj stvarne i učinkovite političke nazočnosti Bizanta na istočnom Jadranu, a u konačnici je ovakav rasplet značio i postizanje preduvjeta za bliskije povezivanje Hrvatske s papinstvom. Milko Brković potpisuje rad *Papinska pisma druge polovice IX. stoljeća destinatarima u Hrvatskoj* (69-85). Nakon kratkog osvrta na crkvene i političke prilike u drugoj polovici IX. stoljeća, autor pristupa usporednoj analizi građe iz papinske kancelarije i diplomatske građe iz kancelarije hrvatskog vladara. Nalazi mnogobrojne razlike u strukturi i diplomatskoj analizi. Papinska su pisma ustrojena po svim zakonitostima diplomatike (inskrpcija, naracija, dispozicija, arenga, datacija) kao neizostavni elementi, dok hrvatska kancelarija sadrži bogatstvo diplomatskih formula. Veću bliskost nalazi kasnije, kada se kancelarija hrvatskog kralja znatno približava onoj papinskoj.

Rad Ante Nazora *Vojna oprema primorskih Hrvata u doba kneza Branimira* (87-99) rezultat je arheoloških istraživanja na ranosrednjovjekovnim hrvatskim grobljima uz obalu u IX. stoljeću. Navodi bizantski izvor iz Kekaumena, koji opisuje izgled ratnika. Kao glavne oružane predmete navodi koplje i mač te po određenim elementima datacije franačkih mačeva uspoređuje vrijeme njihova nastanka. Nekoliko noževa različite dužine oštrica, poneki buzdovan i sjekira činili su potpunu ratnu opremu ondašnjih Hrvata. Veći dio arheoloških iskapanja bio je usmjeren na prostor između Zrmanje i Cetine, gdje su pronađeni koplje, mač, luk i strijela, bojna sjekira, osturje i možda (zbog mogućeg plijena) oklop i kaciga, čime je u potpunosti potvrđen ondašnji nesumnjivi franački utjecaj. Nikola Jakšić u radu *Skulptura Branimirova doba u Hrvatskoj* (111-117) prati manje ili više klesarski kvalitetne natpise iz Branimirova doba, zanimljivih likovnih odlika. Dio pronađenih reljefa pronađen je na prostoru srednje i sjeverne Dalmacije i zapadne Bosne, a po odlikama je prilično nekvalitetan (ispodprosječan) i loše izrade. Drugi dio pronađenih reljefa drukčije je oblikovan i znatno kvalitetnije izrađen, lociran je na prostor Zadra, Splita i okolice. Za njih pretpostavlja moguće jezgre u benediktinskim samostanima i utjecajima, možda iz središnjice u Zadru.

Ante Škegro potpisuje rad *Kristijanizacija istočnih dijelova Branimirove države* (125-151). Livanjska županija, Plivska i Psetska, kao završni istočni okrajak dosegnute moći hrvatskog vladara, uspijevaju ne istim intenzitetom i ne svugdje jednako sačuvati kontinuitet s ranokršćanskim razdobljima i sudjelovati kao prijenosnici dodira novodoseljenih slaven-

sko-hrvatskih pridošlica i sačuvanih enklava italorimsko-ilirskih identiteta. Ukopi na starokršćanskim grobljima, često moguće praćenje kontinuiteta sakralnog prostora do u najnovije razdoblje, ulomci ornamenata i ostaci građevina te sačuvana rijetka pisana vrela – svjedoče o prežicima tog doba, ali i o prijemčivosti peregrinata starosjedilačkim identitetima. Autor se ograđuje od mogućih nagađanja o jačini i brojnosti tih utjecaja.

Je li hrvatski latinitet bio u nečemu poseban, nešto drugo ili neraskidivi dio općeeuropske prisutnosti posebnih tipoloških karakteristika ondašnje Europe predočio nam je u svom radu *Ranosrednjovjekovni latinitet* (173-194) Pavao Knezović. Saznajemo jezično-stilske karakteristike izvučene iz sačuvanih vrela, mogućnosti različitih čitanja i intepretacija djela te kako su pojedini autori dosad pokušavali čitati preostale ulomke i kritiku njihovih čitanja. Autor hrvatskom latinitetu ubraja u zaslugu raznolikost književnih vrsta, lapidaran i inventivan izraz, a sveukupne domete ocjenjuje ravnopravnim ondašnjim europskim dostignućima.

Fra Stanko Bačić drži da su u *XV. stoljeću postojala dva Benkovića (Benkovca)* (197-203), navodeći kao izvor popis mjesta u Ninskoj županiji iz 1449. godine. Zna za najstariji oblik naselja Veleševo i ondje smještenu crkvu sv. Vida, kojoj tragove nalazi u nekim ruiniranim ostacima i prežicima staroslavenskih kultova Svevida. Isto tako prati i nastanak dvaju lokaliteta Bukovića.

Prekojadranska iseljavanja iz sjevernodalmatinskog zaleđa (XV.-XVII. st.) (207-227) rad je Lovorke Čoralić. Važnu sastavnicu u migracijama s hrvatskog prostora od 15. stoljeća čine i iseljavanja iz sjevernojadranskog zaleđa. Na temelju građe iz mletačkih arhiva autorica istražuje podrijetlo doseljenika, načine doseljavanja, početnu prilagodbu, smještaj i uklopljenost u novu domovinu. Prati njihove veze s hrvatskom bratovštinom sv. Jurja i Tripuna, njihov vjerski život i odnose s duhovnim osobama i crkvenim ustanovama u Mlecima.

Osim cjelovitih priloga, u zborniku su objavljeni i sažeci radova autora koji nisu dospjeli predati tekst za objavljivanje (Neven Budak, *Titulacija hrvatskih vladara u ranom srednjem vijeku*, 67-68; Franjo Šanjek, *Kršćansko ozračje Branimirove Hrvatske*, 109-110; Pavo Živković, *Bizantski crkvenoslavenski utjecaji na vjerske prilike u Branimirovoj Hrvatskoj*, 123-124; Pavuša Vežić, *Kontinuitet kultnoga mjesta*, 171-172; Damir Karbić, *Hrvatski plemićki rodovi u benkovačkom kraju u srednjem vijeku*, 195-196).

Zbornik radova o knezu Branimiru i njegovu vremenu sadrži uratke koji u svjetlu više znanstvenih struka pridonose boljem poznavanju nekih iznimno važnih problematskih pitanja hrvatske povijesti srednjega vijeka.

Margareta Matijević

Zbornik o Tomi Babiću, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa »Fra Toma Babić i njegovo vrijeme«, Skradin – Visovac, 26.-27. listopada 2002., Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, Šibenik – Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Šibenik – Zagreb 2002., 318 str.

Nastavljajući se na započeti projekt predstavljanja i znanstvene obrade života i djela manje poznatih, ali ne stoga i manje važnih osoba, koje su životom i djelovanjem bile vezane za prostor šibenskoga kraja, organizatori skupa pod gornjim naslovom okupili su se kako